

Il rumantsch e sias translaziuns

Ina lavur da diplom mussa quant che vegn translata

■ **(anr/vi) Ina gronda part dals texts rumantschs è translata. Tuttina n'ha il translatar fin uss betg pudì giudair gronda atenziun. Nicolas Bühler dat ina entschatta.** El ha finì quest onn ses studi a l'Institut per translaziun ed interpretaziun a Genevra. Cun sia lavur da master «Romanche et traduction: un état des lieux» concluda Bühler sia scolaziun. «Nossa intenziun èsi da far enconuscent meglier quest pitschen mund, fascinanz pervi da sias bellezzas e sia complexità, a noss collegas francofons», scriva Bühler en l'introducziun.

La quarta lingua per ils Romands

En Romandia saja quai grev d'intervignir dapli davart il rumantsch. Ils blers cudeschs davart la Rumantschia sajan scrits per tudestg, tge che muntia in impediment per ina persuna da lingua franzosa. Ins na legia la finala betg gugent in

cudesch en ina lingua estra per intervegnir dapli davart ina terza lingua. Cun sia lavur veglia el metter a disposiziun ina basa, ma cunzunt era crear entusiassem per la quarta lingua.

«Le romanche, ça n'existe pas», scriva Bühler a moda provotganta a l'entschatta da sia lavur. Cun quai na manegia el tuttavia betg ch'il rumantsch saja ina lingua pitschna e forsà marginala, mabain ch'i saja en sasez sbaglià da discurren modad ina solia lingua. En la part generala da sia lavur explitgescha el perquai il svilup ed il stadi dals tschintg idioms, la protecziun dal rumantsch, la scola, l'economia, la Baselpa ed il rumantsch gri-schun.

Uorsin – in cudesch mundial

Suenter preschenta la lavur ils champs, nua ch'i vegn insumma translata texts en rumantsch u ord il rumantsch. Bühler ha per exempel prendì si contact cun la

chanzlia federala per intervegnir tge che vegn tut translata en rumantsch. Igl è pli blier che quai ch'ins pensa. La constituziun federala, il dretg d'obligaziuns ed il cudesch civil existan gia per rumantsch. Sco proxim è prevedida ina translaziun dal cudesch penal.

La survista che Bühler porscha en sia lavur fa surstar. Cun sfegliar las paginas vegnan ins tuttenina pertschert quants text che vegnan insumma translats – tar il chantun, tar la Lia Rumantscha, tar las vischnancas, tar ils meds da massa, en l'internet ed en la litteratura.

Bühler sa fatschenta plinavant cun l'analisa e la critica da translaziuns dals linguists *Matthias Grünert* e *Clau Solèr*. El preschenta ils meds stgars – per exempel vocabularis – che stattan a disposiziun als translatars rumantschs. In chapitel deditgescha el a «Un livre romanche qui a fait le tour du monde: Uorsin» da Selina Chönz.

Betg studegiar per translatar

L'ultima part da la lavur porscha ina plattafurma als translatars rumantschs. Bühler aveva tramess a var otganta translaturas e translatars in questiunari. Pli che la mesadad dals questiunaris è vegnida enavos. Da las respostas resorta per exempel che la maiorità dals translatars rumantschs na giaviescha nagina scolaziun universitara, sco quai ch'i vegn purschi als translatars franzos, tudestgs e talians.

Bühler interpretescha quai uschia ch'ils blers translatars rumantschs lavuran mo a temp parzial, uschia ch'i na renda ad els strusch d'investar tants daners en ina scolaziun e da studegiar onns ora.

Nicolas Bühler: Mémoire présenté à l'Ecole de traduction et d'interprétation pour l'obtention du Master en traduction. Université de Genève. Juin 2010.